

УДК 378.147.34(045)

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.273171>

Тетяна Дорош, кандидат наук з державного управління,
доцент, професор кафедри фортепіано
Комунального закладу “Харківська гуманітарно-педагогічна академія”
Харківської обласної ради
Олена Турукіна, викладач-методист кафедри фортепіано
Комунального закладу “Харківська гуманітарно-педагогічна академія”
Харківської обласної ради

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

У статті досліджено проблеми дистанційного навчання майбутніх учителів музики в умовах війни. Розкрито зміст завдань, де кожен здобувач має можливість реалізувати власні ідеї, внести свій особистий внесок у спільну перемогу. Під час проведення індивідуальних музичних занять важливого значення набуває добір музичного матеріалу, особливості виконавської інтерпретації. Наведено приклади участі майбутніх фахівців у творчих проєктах, науково-методичних конференціях, міжнародному дистанційному конкурсі номінації – інструментальне мистецтво.

Ключові слова: музичний твір; здобувач освіти; музичні заняття; майбутній учитель музики.

Лім. 6.

Tetiana Dorosh, Ph.D. (Public Administration),
Professor of the Piano Municipal Department
“Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy”, Kharkiv Regional Council
Olena Turukina, Methodist Lecturer
“Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy”, Kharkiv Regional Council

ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS OF FUTURE MUSIC TEACHERS IN WARTIME

Today we are facing an essential task to support and preserve professional education, in particular, the high-quality training of future music teachers, for whom comfortable conditions should be created for the successful realization of creative potential and the thriving of one's own abilities, and various types of creative activities should be offered. This is what determined the relevance of our article. To organize the educational process in wartime, it is advisable to conduct individual music lessons of piano in a real-time format using the Zoom and Google Meet programs. The close connection between the participants of the process makes it possible to enthusiastically explore new musical material, work out technical difficulties, and gain further experience. The effectiveness of classes largely depends on activeness, fullness and dynamism, the relevance of techniques, methods, and tools used, the novelty of the information provided, and the positive attitude towards instrumental art of all participants. In addition, it is important to involve future specialists in research work, which ensures their continuous participation in academic activities throughout the entire educational process. Research of contradictory issues involves constant contact of the student with the supervisor of their scientific work, the result of which is a report at conferences and a publication in open access. Cognitive work can be a means of creative self-realization, which ensures the formation of academic and creative competencies of a specialist. Performative and educational activities enable future specialists, on the one hand, to focus on the systematic acquisition of knowledge, the expansion of their worldview, and on the other hand, to share their achievements. It is also worth being an active participant in national and international competitions and festivals in the “Instrumental performance” category. This approach gives the students an opportunity to demonstrate their own abilities to understand an emotionally meaningful musical text and to reveal their artistic qualities during the performance. The facts considered here require further discussion and elaboration in order to preserve high-quality and effective training, strengthen the role of higher education in the defense capability of our country, and gain special experience of working in wartime conditions.

Keywords: piece of music; higher education student; music lessons; future music teacher.

Постановка проблеми. Повномасштабне військове вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 р. поставило перед нашою державою, суспільством нові виклики, нові реалії в організації та проведенні освітнього процесу. Варто вказати, що за роки пандемії коронавірусу COVID-19, більшість закладів освіти адаптувалися до дистанційного навчання, обрали зручні платформи для безперервного освітнього процесу, тому проблем у

цьому аспекті не виникало. Суттєвим завданням сьогодення є підтримка та збереження професійної освіти, зокрема, якісна підготовка майбутніх учителів музики, яким мають бути створені комфортні умови для розкриття власних здібностей, успішної реалізації творчого потенціалу, запропоновані розмаїті види творчої діяльності для подолання підвищеної тривожності. Саме це й визначило актуальність нашої статті.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Основні закономірності фахової підготовки майбутніх учителів музики, яким має відповідати сучасний освітній процес ЗВО, визначені в науковому доробку науковців Н. Аніщенко, О. Гаврилук, З. Дубового, Т. Жігінас, М. Михаськової, Є. Проворової та ін. Водночас, війна в Україні суттєво вплинула на освітній процес, змінила життя кожного громадянина. Значно підвищились вимоги до здобувачів, яким належить докласти максимальних зусиль, бути організованими, старанними, дисциплінованими.

Метою статті є розкрити особливості організації освітнього процесу майбутніх учителів музики в умовах війни, де в режимі віддаленого навчання здобувачі освіти підтримують інтерес, докладають значних зусиль для спільної взаємодії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дистанційне навчання дає можливість організувати освітній процес, забезпечити та підтримати якісне навчання навіть в умовах війни. Здобувачам, які мають доступ до музичного інструмента (у нашому випадку – фортепіано), належить своєчасно підготувати відповідний репертуар, допомогти тим, у кого відсутня така можливість: зробити відеозапис музичних композицій, спільно обговорити позитивні й негативні сторони, якщо такі мали місце під час передачі на електронні носії, обрати більш зручні, якісні, доступні платформи. Окрім того, не зайвим буде мати віртуальне піаніно, навчитися ним володіти. Для цього необхідно завантажити з Інтернету віртуальну клавіатуру (Virtual Piano Online), встановити її на своєму електронному пристрої (мобільному телефоні, планшеті, комп'ютері тощо), пробігтися по всіх клавішах пальцями, щоб почути звучання, відчутти на дотик. Отже, попри всю складність нинішніх подій, навчальна, наукова, методична, організаційна та інші види діяльності мають регулярно проводитися, зберігати мотивацію до всього освітнього процесу.

Для організації освітнього процесу в умовах війни варто обирати ті завдання, що допоможуть майбутньому фахівцю реалізувати власні ідеї, внести особистий внесок у спільну перемогу. На наш погляд, важливо:

1. Проводити індивідуальні музичні заняття зі спеціального фортепіано у форматі реального часу через програми Zoom та Google Meet (більшість здобувачів уміють працювати на цих ресурсах). За допомогою онлай-комунікації відбувається тісний зв'язок між учасниками процесу, що дає змогу захоплено досліджувати новий музичний матеріал, відпрацьовувати технічні труднощі, набувати подальший досвід. Тобто, організувати дистанційне навчання й зробити його продуктивнішим. Ефективність занять значною мірою залежить від активних дій, насиченості та динамічності, доцільності застосування прийомів, методів, засобів, новизни

наданої інформації, позитивного ставлення до інструментального мистецтва всіх учасників.

2. Залучати здобувачів до науково-дослідницької роботи, що забезпечує їхню безперервну участь у науковій діяльності впродовж усього освітнього процесу. Опрацювання дискусійних питань передбачає постійний контакт учасника з керівником наукової роботи, результатом якого є доповідь на конференціях та публікація у відкритому доступі. Пізнавальна робота може бути засобом творчої самореалізації, що забезпечує формування дослідницьких і креативних якостей фахівця.

3. Уміти здійснювати концертно-просвітницьку діяльність, що дає можливість майбутнім учителям музики, з одного боку, орієнтуватись на систематичне здобуття знань, розширення власного світогляду, з іншого – ділитися своїми досягненнями, тобто не лише “споживати”, а й “віддавати”.

4. Бути активним учасником усеукраїнських і міжнародних конкурсів, фестивалів у номінації “Інструментальне виконавство”. Такий підхід дає здобувачам можливість продемонструвати власні здібності, розуміння емоційно-змістовного нотного тексту, розкрити артистичну сторону під час відтворення музичної композиції.

Метою організації та проведення індивідуальних музичних занять є сприяння формуванню професійних умінь, у тому числі умінь свідомого вибору засобів, прийомів, методів роботи, що забезпечують результативність, успішність й ефективність музичної діяльності. Тобто, можемо констатувати, що для майбутнього вчителя музики варто здійснювати якісну професійну підготовку, що включає набуття спеціальних знань, умінь, навичок, практичного досвіду тощо. Пізнання мистецтва виступає як джерело розвитку художніх здібностей, професійно-творчих умінь, як засіб формування світоглядних уявлень, ціннісних орієнтацій, творчого потенціалу, художньо-образного мислення особистості [2, 59]. У цьому контексті важливого значення набуває добір музичного матеріалу, що складає зміст індивідуальних музичних занять, власні підходи в трактуванні художнього образу, його виразне відтворення.

Заслуговує на увагу думка Т. Жігінас, яка наполягає на необхідності обирати ті твори, які викликають емоційний відгук у самого виконавця програми. При цьому авторка рекомендує відмовитись від складних, непосильних для гравця опусів. Нехай це буде не розгорнутий твір, а невелика п'єса, пісня, фортепіанна мініатюра, але виконана досконало, виразно, змістовно, – рекомендує дослідниця [4, 80].

Не менш цікавою є наукова позиція М. Михаськової, яка розглядає майбутнього вчителя музики не лише як фахівця, який доносить своїм учням інформацію про мистецтво, засоби музичної виразності, особливості мови, а й виступає своєрідним комунікатором емоцій та позитивного ставлення до

музичного мистецтва. Якщо він сам не виявляє позитивного ставлення до музичних творів, то не зможе захопити учнів емоційним переживанням художніх образів, зацікавити музикою, – стверджує вчена [5, 217].

С. Проворова наводить методи цілеспрямованого включення майбутнього фахівця в розумове інтонування всього музичного матеріалу, з яким йому доводиться стикатися. Науковиця вважає, що вміння подумки відстежувати музику, що сприймається, внутрішнє інтонування твору, що виконується, не лише концентрує увагу на звуковій тканині, але, більшою мірою, змушує краще емоційно пережити те, що сприймається та виконується [6, 407].

Н. Аніщенко наголошує на духовному зростанні майбутніх учителів музики, яке здійснюється у безпосередньому контакті з тим чи тим музичним твором. Автор стверджує, що музичне сприйняття впливає не лише на розвиток духовності, ерудиції та світоглядних позицій майбутнього фахівця, а й формує його творчий потенціал, комунікативні вміння, здатність до емпатії, рефлексії та багато інших рис педагогічної діяльності [1, 65].

Вважаємо, що якісними показниками в організації та проведенні дистанційних музичних занять для майбутніх учителів музики під час воєнного стану, є:

- створення позитивної атмосфери, що ґрунтується на доброзичливих відносинах між учасниками освітнього процесу, активній співтворчості, де коригуються їх емоційний і психологічний стан;
- формування у майбутніх фахівців стійкої мотивації на творчу діяльність, бажання самостійно розв'язувати проблемні питання, максимально реалізовувати свої здібності, навички, знання на користь держави;
- адекватна самооцінка своєї власної самостійної роботи.

3. Дубовий наполягає на необхідності формування в майбутньому вчителі музики самостійності засобами дистанційного навчання, яка значною мірою структурована самим здобувачем, при цьому – піддається контролю й корекції, здійснюється при консультативній допомозі викладача з урахуванням психологічних особливостей та особистих інтересів майбутнього фахівця, є засобом його професійного саморозвитку, сприяє самореалізації й саморегуляції, і, урешті-решт, формує його самостійність [3, 119].

Отже, професійна підготовка майбутніх фахівців має бути орієнтована на очікувані результати діяльності, які співвідносяться з кваліфікаційними характеристиками. Принципово важливим є їхнє залучення до різних видів діяльності із застосуванням активних форм творчого самовираження.

Так, під час війни наукова діяльність не була поставлена на паузу: майбутня учителька музики виявила бажання взяти участь у міжнародній нау-

ково-практичній конференції. Здобувачка досліджувала проблеми формування практичного досвіду майбутнього фахівця музичного мистецтва в освітньому процесі. Вона звернула увагу на те, що під час проведення індивідуальних музичних занять учасники накопичують знання, виявляють здатність у розкритті особистого ставлення до музичних творів, стійкий інтерес до музично-педагогічної діяльності загалом. Майбутній фахівець підкреслила, що на індивідуальних заняттях застосовуються навички інтонаційного та цілісного аналізу музичних творів, зв'язки з іншими видами мистецтв. Окрім того, вона вказала, що учасники освітнього процесу вчать вести цікаву розповідь про головних персонажів, визначають особливості драматургії, форму та художній зміст, відтворюють драматургічну концепцію музичного твору.

Не менш цікавою стала участь майбутніх фахівців у Всеукраїнському освітньо-інноваційному проєкті “Марафон музично-оздоровчих практик”, який відбувався за підтримки Ірини Малашевської у творчій зустрічі з педагогами-професіоналами України. Це була досить плідна й цікава розмова із фахівцями музично-оздоровчої діяльності, які поділилися зі слухачами професійним досвідом, власними творчими надбаннями й досягненнями. Після завершення цього заходу всі учасники отримали іменні сертифікати з 16 годинами (0,5 кредитів ЄКТС).

Окрім того проєкту, здобувачі також взяли участь у всесвітній програмі #ErasmusDays 2022, який уже третій рік поспіль відбувається за міжнародною ініціативою. Майбутні фахівці поділилися зі світовою спільнотою своїм досвідом та досягнутими результатами під час війни, нагадали всьому світові про нинішні події в Україні. Програма була створена з музичних композицій композиторів різних країн світу, твори яких звучали на фоні слайдів із зображеннями зруйнованими будинками, пожежами, що стрімко розповсюджувалися навкруги. Самі учасники цього проєкту були свідками цих руйнувань (відеоматеріали робилися особисто здобувачами, без будь-яких запозичень з Інтернету). Щоденний стрес, трагічні новини змінили пріоритети, але не зупинили наш європейський цивілізаційний вибір, не знищили бажання стати учасником мистецьких заходів. Отже, цей проєкт став ковтком свіжого повітря, вірою в свої сили, нашу спільну перемогу. Для оформлення змістовної презентації висувалися такі вимоги:

- кожен слайд зберігати однаковим форматом, добирати доречні фотографії, відеоматеріали з особистого спостереження;
- зробити відеозапис власного виконання інструментальної п'єси, яке має бути з чітким зображенням, якісним, переконливим;
- добрати слайди, де зафіксовані власні досягнення здобувачів у період війни в Україні (сертифікати

участі в міжнародних науково-практичних конференціях, вебінарах, інструментальних конкурсах, фестивалях);

– усі слайди мають бути оформлені в єдиній композиції для збереження динаміки уваги.

Можемо наголосити, що творчість, проявлена учасниками заходу, була необхідна, особливо це відчутно під час війни, оскільки вона дозволяє підтримувати належний емоційний стан на адекватному рівні. Нині важливо не зупинятися на досягнутому, продовжувати розвивати освітній процес, українське музичне мистецтво загалом, щоб вони ставали самобутніми і незалежними від агресивного північного сусіда.

Важливою подією стала участь майбутнього вчителя музики в міжнародному онлайнфестивалі-конкурсі (номінація – інструментальне мистецтво) “Tatra of Stars 2022” (Slovensko, Poprad). Виступ був представлений фортепіанною п’єсою сучасного українського композитора О. Іванька “Саргіссіо”. Стрімкі акордові пасажі створили “об’ємність” музичного твору, надали неповторний колорит у поєднанні з чіткою артикуляцією. У своєму виконанні здобувачка намагалась якомога точніше відтворити звукову палітру примхливої п’єси, застосувати цілий комплекс засобів виразності, передати задум композитора, що передбачає не лише особисте ставлення до авторського тексту, відчуття стилю, форми і змісту твору, але й підключення до цієї роботи спектру вже набутих знань, виконавських умінь і навичок.

Практичне вивчення твору для конкурсного виступу здійснювалось у трьох напрямках:

– визначення характеру труднощів, відпрацювання технічної точності, добір зручної аплікатури, апробація розмаїтих фактурних прийомів;

– самостійний пошук тембральних, акустичних можливостей, що відповідають музичному стилю, жанру, формі;

– пошук інтонаційної виразності, що сприяє цілісному розумінню, глобальному охопленню всього змісту.

Багаторазове повторення музичного твору, відпрацювання окремих епізодів, постійна увага на особисті технічні ресурси, аналіз індивідуального виконання, якій здійснювався завдяки власній відеозйомки (мобільний телефон розміщувався так, щоб було видно руки на фортепіанній клавіатурі виконавця, його обличчя), дало позитивний результат: учасниця конкурсу здобула перемогу.

Висновки з даного дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Підбиваючи підсумки вищевикладеному, наголосимо, що окреслені напрями можна й потрібно застосовувати для якісної підготовки майбутніх учителів музики навіть в умовах війни в Україні. Висвітлені положення потребують подальшого обговорення й опрацювання, оскільки за будь-яких умов освітній

процес має бути ефективним, якісним, посилювати роль вищої освіти в обороноздатності нашої країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аніщенко Н.В. Особливості діагностування музичного сприйняття майбутніх учителів мистецтвознавчих предметів : монографія. Київ : Інститут обдарованої дитини, 2014. 184 с.

2. Гаврилук О.А. Формування професійної готовності майбутніх учителів музики у педагогічних коледжах до художньо-творчої діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, 2018. 294 с.

3. Дубовий З.С. Формування самостійності майбутніх учителів музики у процесі дистанційного навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. Київ, 2019. 260 с.

4. Жігінас Т.В. Методика підготовки майбутніх учителів музики до концертно-освітньої діяльності : навч.-метод. посібник. Київ, 2015. 178 с.

5. Михаськова М.А. Система формування професійного досвіду музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва : монографія / за наук. ред. І.М. Шоробури. Хмельницький: ФОП Стрихар А.М., 2020. 521 с.

6. Проворова Є.М. Теорія і практика методичної підготовки майбутнього вчителя музики на засадах праксеологічного підходу : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. Київ, 2018. 502 с.

REFERENCES

1. Anishchenko, N.V. (2014). Osoblyvosti diahnostuvannya muzychnoho sprynyattya maybutnikh uchyteliv mystetstvoznavchyykh predmetiv [Features of diagnostics of musical perception of future teachers of art subjects]. *Monograph*. Kyiv, 184 p. [in Ukrainian].

2. Havryliuk, O.A. (2018). Formuvannya profesynnoi hotovnosti maybutnikh uchyteliv muzyky u pedahohichnykh koledzhakh do khudozhno-tvorchoi diialnosti [Formation of professional readiness of future music teachers in pedagogical colleges for artistic and creative activities]. *Candidate's thesis*. Vinnytsia, 294 p. [in Ukrainian].

3. Dubovyi, Z.S. (2019). Formuvannya samostiynosti mai-butnikh uchyteliv muzyky u protsesi dystantsiynoho navchannia [Formation of independence of future music teachers in the process of distance learning]. *Candidate's thesis*. Kyiv, 260 p. [in Ukrainian].

4. Zhihynas T.V. (2015). Metodyka pidhotovky maibutnikh uchyteliv muzyky do kontsertno-osvitnoi diialnosti [Method of preparation of future music masters to to concerto educational to activity]. *Educ.-method. manual*. Kyiv, 178 p. [in Ukrainian].

5. Mykhaskova, M.A. (2020). Systema formuvannya profesynoho dosvidu muzychno-pedahohichnoi diialnosti maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva [System of forming of professional experience of music-pedagogical activity of future music teacher]. *Monograph*. (Ed.). I.M. Shorobura. Khmelnytsk, 521 p. [in Ukrainian].

6. Provorova, Ye.M. (2018). Teoriia i praktyka metodychnoi pidhotovky maibutnoho vchytelia muzyky na zasadakh prakseolohichnoho pidkhodu [Theory and practice of methodical training of the future teacher based on the praxeological approach]. *Doctor's thesis*. Kyiv, 502 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 20.12.2022